

تحلیل فضایی مطلوبیت فضای شهری: مطالعه موردی مناطق کلانشهر اهواز

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۱/۳۱ تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۰/۰۴/۱۳

مهدی غلامی (دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، گروه جغرافیا، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران)
حمید صابری* (استادیار مرکز تحقیقات گردشگری، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران)
شیرین طغیانی (استادیار گروه شهرسازی، واحد نجف آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف آباد، ایران)

چکیده

فضای شهری متعلق به عموم شهروندان هر شهر و سایر افراد حاضر در شهر می‌باشد. از این رو برنامه‌ریزان شهری می‌بایست در راستای مطلوبیت بخشیدن به فضای شهری، و با مدیریت صحیح و کارآمد، موجبات آسایش و امنیت شهروندان را به‌وجود آورند. هدف این پژوهش بررسی میزان مطلوبیت فضای شهری شهر اهواز بوده است. روش تحقیق کمی از نوع توصیفی تحلیلی و جامعه آماری کلیه شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اهواز در سال ۱۳۹۹ بوده است. بر اساس فرمول کوکران از کل مناطق شهری اهواز تعداد ۳۷۵ نمونه به‌صورت خوشه‌ای برآورد گردید. اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون T تک نمونه‌ای، آزمون T مستقل و تحلیل واریانس یک راهه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. نتایج نشان داده است که میزان مطلوبیت فضای شهری شهر اهواز، از حد استاندارد و مطلوب کمتر است و در میان مناطق هشتگانه شهر اهواز، منطقه ۲ در وضعیت مناسبتری قرار دارد.

واژه‌های کلیدی: فضای شهری، فضای عمومی، مطلوبیت، کلانشهر اهواز.

مقدمه

شهر نشینی در دنیا تأثیرات شگرفی بر زندگی انسان داشته و شهرها بدون شک به دلیل دارا بودن امکانات گسترده و متعددی که برای انسان فراهم می‌کنند بسیار حائز اهمیت می‌باشند (زارع شاه آبادی و غلامی، ۱۳۹۸: ۳۴). فضای شهر بیشترین ارتباط را با مردم و محیط زندگی و در نتیجه نقش بسزایی در هویت بخشی و احساس آرامش به شهروندان دارد (رفیعیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۴). فضای شهری، نتیجه‌ی برهم کنش فضا و اجتماع و محل تبلور زندگی اجتماعی است (صادقی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۳۳). این فضاها به مثابه یکی از بارزترین عرصه‌های تجلی هویت، فرهنگ و تمدن، بستری مناسب برای یافتن دیدگاهی نسبتاً جامع نسبت به کیفیت زندگی ساکنان هر جامعه به شمار می‌روند (برومند و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۴۲). فضاهای شهری در دو بعد کالبدی و غیر کالبدی مطرح می‌شود فضای کالبدی دو بعد مصنوع انسان ساخت و طبیعی دارد و فضای غیر کالبدی یا همان بعد اجتماعی فضا، شامل دو محیط اجتماعی و فرهنگی است (باستانی و ملکی پور، ۱۳۹۵: ۳).

نظر به رشد نقاط شهری و جمعیت شهرنشین در سال‌های اخیر، موضوع کیفیت زندگی در شهرهای کشورهای صنعتی و در حال توسعه به طور روز افزونی مورد توجه قرار گرفته است (رجبی امیر آبادی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۰۶). کیفیت یک هدف و فرآیند برنامه‌ریزی است (pamer, 2019: 285). کیفیت زندگی شهری برای شهرها ضروری است شهرهای که کیفیت زندگی را برای شهروندان خود بهبود می‌بخشند سطح بالاتری از رونق را تجربه می‌کنند در شهرهای که درکی قوی از فضای عمومی وجود دارد با فراهم نمودن فضای کافی خیابانی، مناطق سرسبز، پارک‌ها، امکانات تفریحی و دیگر فضاهای عمومی، کیفیت زندگی شهروندان ارتقاء می‌یابد (UN-Habitat, 2015: 4). فضای شهری عمومی بدون شک یکی از عناصر کلیدی در برنامه‌ریزی شهری است (Wai Maa et al, 2020).

توجه به کیفیت و مطلوبیت فضای شهری مورد توجه اندیشمندانمانند جین جیکوبز، کوین لینچ و اپلیارد بوده است که هر کدام از این نظریه‌پردازان به شاخص‌های متعددی در زمینه مطلوبیت بخشی فضاهای شهری اشاره کرده‌اند (صادقی و سبحان اردکانی، ۱۳۹۲: ۱۵). کاهش مطلوبیت شاخصه‌های کیفی در فضاهای عمومی شهری، یکی از مشکلاتی است که شهرهای امروز ما با آن دست به گریبانند بنابراین ایجاد فضاهایی مناسب و مطلوب برای تمامی گروه‌های اجتماعی بخشی از وظایف مدیریت شهری در جهت توسعه شهر محسوب می‌شود (رفیعی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵).

توسعه صنایع در پنج دهه گذشته (بخصوص صنایع وابسته به نفت) و داشتن مرکزیت سیاسی، اقتصادی، درمانی و اداری استان خوزستان، باعث مهاجر پذیری و رشد بی‌برنامه شهر

اهواز شده است. فزونی بیش از حد جمعیت و ساخت و سازهای بی برنامه ضمن غافلگری مدیران شهری باعث کاهش کیفیت فضاهای عمومی در این شهر شده است ضمن اینکه برنامه‌ریزی ضعیف شهری و عدم وجود مدیریت یکپارچه در حوزه‌های شهری بی‌تأثیر نبوده است. در حال حاضر حضور پذیری کم شهروندان در فضای شهر و کمبود فضای شهری مطلوب و مشارکت پذیر در شهر اهواز محسوس می‌باشد از این رو مطالعات، برنامه‌ریزی و مدیریت فضای شهری بایستی به سمتی پیش رود تا بتوان با ارتقاء کیفیت فضای شهری، فضای شهر را مطلوب ساخت. در همین راستا این تحقیق با ارزیابی شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری و بهره‌گیری از نظرات شهروندان، کیفیت فضای شهر اهواز را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. در این پژوهش سؤال اصلی این است که وضعیت فضاهای شهری شهر اهواز به لحاظ مطلوبیت چگونه است.

مبانی نظری

ارائه تعریفی از فضای شهری کار آسانی نیست زیرا این تعریف باید پارامترهای اجتماعی بخش‌های تشکیل‌دهنده خود را در نظر بگیرد: شهر و فضا، فضای شهری یک جنبه پویا از شهرنشینی است (Agiurre, 2007:1). در این فضاهاست که می‌توان چگونگی زندگی روزمره شهروندان با تأثیرپذیری هم‌زمان از بستر یا کالبد فضا و نیز کمیت و کیفیت رخدادهای اجتماعی را مشاهده کرد (برومند و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۴۲). به زعم کوهن^۱ فضای شهری را می‌توان بستری محاط شده به وسیله عناصر شهری دانست که در آن روابط و فعالیت‌های اجتماعی متبلور شده و شکل می‌یابند (عبداله زاده فرد، ۱۳۹۶: ۱۶۴). در حقیقت فضاهای شهری مکانی برای برقراری تعاملات و مناسب‌های اجتماعی است که افراد از اقشار مختلف جامعه با علایق و خواسته‌های متفاوت در آن حضور می‌یابند (خاک زند و آقابرگی، ۱۳۹۳: ۱۳۲). بخش مهمی از فضاهای شهری را فضاهای عمومی شهری تشکیل می‌دهند (شارع پور، ۱۳۹۵: ۵۱). فضای عمومی تا حدی همان چیزی است که شهرها را می‌سازد (Bodnar, 2015:2090). این فضاها اساساً دموکراتیک هستند، زیرا تمام ساکنین را در مصرف خود به اشتراک می‌گذارند (Jalaladdini&Oktay, 2011:667). فضای عمومی در مرکز زندگی سیاسی و اجتماعی در شهرها قرار دارد خیابان‌ها، میدان‌ها، و پارک‌ها مکان‌هایی برای اعتراض، اجتماعی شدن و مواجهه با اختلاف هستند، آن‌ها به شهرت شهرها برای طراوت و زیست پذیری و به رفاه ساکنان شهری کمک می‌کنند (Collins&L.Stadler, 2020:103).

¹ Kuhn

مکان‌هایی هستند که قرار است نیازهای فیزیکی و اجتماعی هم برای ساکنین و هم برای بازدید کنندگان را برآورده سازند (Beqaj, 2016: 320). با توجه به اهمیت فضاهای عمومی در شهرها، و چالش‌های موجود در برخی از شهرها، مدیریت فضای عمومی یک نقطه کور بزرگ و مهم از برنامه‌ریزی محسوب می‌شود (Duivenvoorden, 2021: 1).

ویژگی اصلی فضای عمومی، قابلیت دسترسی آن است بدون در دسترس بودن، یک مکان نمی‌تواند عمومی شود (Madanipour, 2010: 7). فضای عمومی نیازمند جامعه‌پذیری و مستلزم حضور افراد در محیط است (yadegari, 2020: 80). کار و همکاران^۱ فضاهای عمومی را عموماً شامل امکانات رفاهی عمومی و عناصر فیزیکی و بصری که فعالیت‌ها را پشتیبانی می‌کنند در نظر گرفته است. برخی از آن‌ها تحت مالکیت و مدیریت عمومی قرار دارند، در حالی که برخی دیگر تحت مالکیت خصوصی هستند اما در معرض دید عموم قرار دارند (milk, 2008: 18). فضاهای عمومی شهری یکی از ملزومات زندگی در شهرها (سادات فاطمی و طیبیان، ۱۳۹۸: ۱۷۷). که عموم شهروندان از هر قشر، سن، نژاد و صنفی حق ورود و حضور در آن را بدون هیچ گونه محدودیتی دارا می‌باشند (رهنمایی و اشرفی، ۱۳۸۶: ۲۳). فضایی که یک سازمان عمومی آن را کنترل و در جهت منافع عموم تأمین و اداره می‌شود (مدنی پور، ۱۳۸۹: ۲۱۵). این فضا شامل تمام بخش‌ها و ساختارهایی است که در دسترس همگان، و شرایط زندگی سالم را تضمین کند برای رسیدن به این هدف، فضای عمومی شهری باید به اندازه کافی گسترده، منظم و نگهداری شود (Grobelsek, 2015: 24).

مازلو فضاهای شهری را بستر زندگی و فعالیت شهروندان، که باید محیطی امن، سالم، پایدار و جذاب برای همه افراد با توجه به شباهت‌ها و تفاوت‌های میان آن‌ها گروه‌های سنی، اجتماعی و جنسی فراهم، و پاسخی مناسب به تمام اқشار اجتماعی بدهد (عابدینی و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۳۵). کوین لینچ محورهای اصلی کیفیت مناسب یک شهر را شامل سرزندگی، معنی، تناسب، دسترسی، نظارت و اختیار، در نظر می‌گیرد و دو فوق معیار کارائی و عدالت را به آن اضافه می‌کند (لینچ، ۱۳۸۷: ۱۵۲).

وجود فضاهای شهری مطلوب و موفق نقش و اهمیت فراوانی در زندگی روزمره شهروندان داشته و ارتقاء کیفیت این محیط‌ها به عنوان یکی از مهمترین معیارهای توسعه پایدار مطرح شده است (معروفی و بایزیدی، ۱۳۹۹: ۲۲۵). از نظر کارمونا وجود فضاهای شهری در شهرها به تنهایی نمی‌توانند شهرها را قابل زندگی و دارای مدنیت سازند، بلکه لازم است ویژگی‌ها و معیارهای که سبب مطلوبیت فضای شهری می‌گردد را نیز دارا باشد (صادقی و سبحان اردکانی، ۱۳۹۲: ۱۵). میزان مطلوبیت فضاهای شهری بستگی به کیفیت استفاده از آن فضا و میزان

¹ Caar & all

جذابیت آن فضا برای جذب فعالیت‌های متناسب با آن دارد ابعاد چهارگانه‌ی مطلوبیت فضای شهر عبارتند از: دسترسی و ارتباطات، آسایش و تصویر ذهنی، اجتماع پذیری و کاربری و فعالیت می‌باشد (خدایاری مطلق و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۰۲-۲۰۳). مطلوبیت به صورت تابعی از امنیت و آزادی حرکت، تعامل اجتماعی، مسائل کالبدی، هویت و تصویر میدان، دسترسی، راحتی و منظر، استفاده و فعالیت‌ها، اجتماع پذیری و تمایل به مشارکت در نظر گرفته می‌شود (رفیعیان و همکاران، ۱۳۸۷: ۴۶).

جدول ۱: نظریه‌پردازان و پژوهشگران پیرامون شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری

نظریه‌پرداز	شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری
موسسه PPS	دسترسی و بهم پیوستگی، آسایش و منظر، استفاده‌ها و فعالیت‌ها، اجتماع پذیری
کوین لینچ ۱۹۸۱	سرزندگی، معنی، تناسب، دسترسی، نظارت و اختیار، کارایی، عدالت
آلن جیکوبز و داندل اپلبارد ۱۹۸۷	دسترسی به فرصت‌ها، خوداتکایی شهری، محیطی برای همه، سرزندگی، هویت و کنترل، اصالت و معنی، زندگی جمعی (گلکار، ۱۳۷۹)
جین جیکوبز ۱۹۶۱	اولویت نظم فعالیت‌ها بر نظم بصری، کاربری مختلط، نفوذپذیری، امکان نظارت و مراقبت، تنوع و غنای فعالیت‌ها، توجه به عنصر خیابان، امکان اختلاط اجتماعی، غنای فعالیت‌ها، فضاهای انعطاف پذیر (گلکار، ۱۳۷۹)
راپاپورت (۱۹۸۷)	امنیت، دسترسی به خدمات، مسافت تا هدف، توپوگرافی، شیب و...، کالبد، ویژگی‌های ادراک، سطح پیچیدگی مناسب از محیط، سنگفرش، هنجارها و فرهنگ اقلیم و آب و هوا، فصول، سایه، آفتاب، برف و باران و... صدا، دود و... (محمدی و چنگلویی، ۱۳۹۱)
گلکار ۱۳۷۹	مؤلفه عملکردی، مؤلفه تجربی - زیباشناختی، مؤلفه زیست محیطی، حفاظت محیط طبیعی، تنوع، سازگاری، گشودگی، مرادوات اجتماعی، برابری و مساوات، نگهداری، انطباق پذیری، معنی، نظارت و اختیار
ساوت ورث ۱۹۸۹	راحتی و آسایش، شکل، دسترسی، حفاظت از محیط، تنوع و تجانس، معنی، خوانایی ساخت، بازبودن فضاها، مرمت و نگهداری، سرزندگی و حیات، سلامتی و ایمنی، شادی و شغف (خراسانی زاده و همکاران ۱۳۹۷)
محمدی و چنگلویی ۱۳۹۱	مؤلفه عملکردی (ایمنی، امنیت، کیفیت قرارگاه‌های رفتاری، سازگاری) مؤلفه تجربی زیبا شناختی (کیفیت ادراک عینی محیط، کیفیت محیط کالبدی، کیفیت محیط ادراک ذهنی) مؤلفه زیست محیطی (کیفیت حسی بو، رایحه و...، کیفیت خرد اقلیم، تقلیل آلودگی‌ها)
خراسانی زاده و همکاران ۱۳۹۷	مبلمان شهری، ایمنی و امنیت، دسترسی، تنوع جاذبه‌ها و زیبایی، مشارکت شهروندان، نظافت و پاکیزگی
برایان گودی ۱۹۹۳	نفوذپذیری، انعطاف پذیری، رشد و تحول سنجیده و کنترل شده، سرزندگی، هماهنگی با بستر موجود، تنوع، مقیاس انسانی، امکان شخصی سازی، خوانایی، غنا (گلکار، ۱۳۷۹)
هاتن و هانتز ۱۹۹۴	دموکراسی، نفوذپذیری، امنیت، اقتصاد و ابزارهای مناسب آن، مشورت و مشارکت استفاده کنندگان، انعطاف پذیری، تنوع، تمرکز، مقیاس مناسب، روابط خلاقانه، طراحی از ارگانیک (گلکار، ۱۳۷۹)

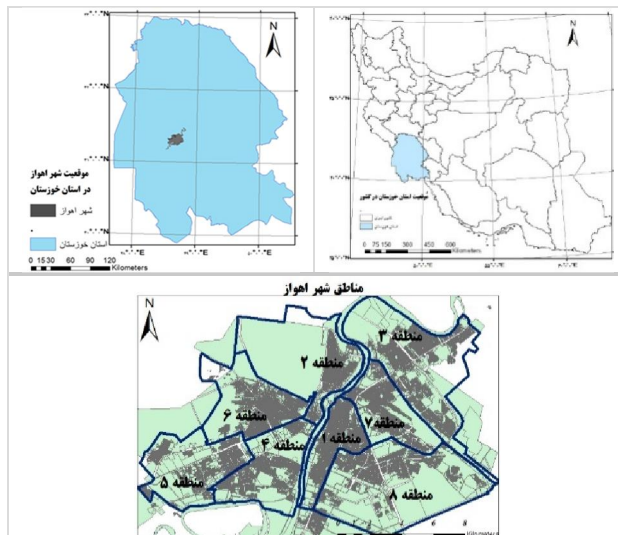
منبع: یافته‌های کتابخانه‌ای ۱۳۹۹

با توجه به اهمیت فضای شهری در سطح شهرها و وجود مشکلات شهری در شهرهای کشور، به نسبت شهرها تحقیقات و بررسی‌های قابل توجه‌ای انجام نگرفته است از جمله این تحقیقات، واکاوی مطلوبیت فضاهای عمومی شهری از دیدگاه زنان در منطقه ۴ شهر اصفهان بوده است که مؤلفه‌های امنیت محیطی، ایمنی، پاکیزگی محیط، حس تعلق و وابستگی به مکان و زیبایی فضا، مؤثرترین عوامل در میزان رضایت مندی در فضاهای عمومی شهر از دیدگاه زنان می باشد (ایزدی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۲۷). همچنین با ارزیابی پیاده روهای شهری شهر رشت نتیجه چنین حاصل شد که معیارهای عملکردی دارای بالاترین اولویت و زیرمعیارهای نظافت و پاکیزگی، تعاملات اجتماعی و خوانایی و تصویر پذیری به ترتیب بالاترین اوزان را به خود اختصاص دادند (قائمی راد و کلانتری خلیل آباد، ۱۳۹۷: ۲۳۷). در پژوهشی با بررسی اهمیت برنامه‌های ارتقاء کیفیت فضای شهری با تأکید بر توسعه گردشگری در شهر اراک، مهمترین برنامه اجرایی کارآمد برای توسعه گردشگری پرداختن به موضوع ساختار و خوانایی عنوان شد (یاوری و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۳). در تحقیقی دیگر با مقایسه تطبیقی میزان مطلوبیت کیفیت فضاهای عمومی شهری منطقه ۸ و ۶ شهر اصفهان، به این نتیجه رسیده‌اند منطقه ۸ مطلوب‌تر از منطقه ۶ است و میزان امنیت فضای شهری در گروه جنس مذکر و مؤنث برابر و هر چه سطح تحصیلات بیشتر باشد میزان رضایت از مبلمان شهری کمتر است (خراسانی زاده و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۶۵). ودید بیارا و همکاران در پژوهش کیفیت بخشی محیط، در شهر بشار کشور الجزایر، تکیه بر نظریه‌های اصلی کوین لینچ، را لازمه بهبود تصویر و امنیت فضاهای عمومی عنوان داشته‌اند (Wided biaraa et al, 2013: 34). رادیسیا براتیو و همکاران با بررسی رابطه بین رضایت مهمان و قابلیت دسترسی به فضاهای پیاده رو در روزهای جشنواره در ژاپن، سه عامل اصلی که در رضایت عابران در دسترسی به پیاده روها تأثیر داشته (ایمنی، جابه جایی و امکانات رفاهی) را ارزیابی کرده‌اند نتایج نشان داد رضایت از امکانات رفاهی مهم‌ترین متغیر است که بازدیدکنندگان را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Radisya Pratiwi, 2015: 285). باشوپ و مارشال در پژوهشی با عنوان تعاملات اجتماعی و کیفیت فضای عمومی شهری، عنوان داشته‌اند که جمعیت‌های شهری به طور فزاینده‌ای خواستار حفظ فضاهای عمومی با کیفیت بالا در حمایت از زندگی عمومی پر جنب و جوش هستند (Marshall & Bishop, 2017: 63). موندادینی در پژوهشی با به کارگیری مدل‌های غیر پارامتری برای کشف رضایت زندگی شهری در شهرهای اروپایی، نشان داد پنج متغیر اصلی نقش مهمی در رضایت زندگی شهری ایفا می‌کنند، یعنی رضایت از خدمات بهداشتی در شهر، رضایت از وضعیت خیابان‌ها و ساختمان‌های اطراف، رضایت از حمل و نقل عمومی در شهر، و در دسترس بودن فروشگاه‌های خرده‌فروشی (Moeinaddini et al: 2020). عداس و السرایبی با ارزیابی فضای باز

عمومی نشان می‌دهند باید یک رویکرد سیستماتیک برای برخورد با توزیع فضایی فضاهای باز در شهرهای عربستان اتخاذ شود علاوه بر این، نیاز به مشارکت فعال برنامه‌ریزان، معماران چشم‌انداز، و طراحان در فرآیند برنامه‌ریزی وجود دارد (Addas & Alserayhi, 2020). ژی یو و همکاران برای اندازه‌گیری کیفیت فضای باز عمومی، عنوان داشت از میان چهار شاخص، فعالیت، کیفیت محیطی، امکانات رفاهی و ایمنی، شاخص‌های فعالیت و کیفیت محیطی ارتباط بیشتری با سلامت روانی دارند (Zhu et al:2021).

معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر اهواز مرکز استان خوزستان، از نظر مساحت از پهناورترین کلانشهرهای کشور محسوب می‌شود که این وسعت ناشی از توسعه افقی این شهر در دهه‌های گذشته می‌باشد. شهر اهواز در موقعیت جغرافیایی ۳۱ درجه عرض شمالی و ۴۸ درجه طول شرقی قرار دارد. این شهر قطب تجاری، خدماتی و درمانی غرب کشور و همچنین مرکز مناطق نفت خیز جنوب، محل استقرار صنایعی نظیر فولاد خوزستان، لوله‌سازی و صنایع نیشکر و مسیر ترانزیت کالا به مبادی و بنادر جنوب غربی کشور است و به همین لحاظ به بهره‌برداران غیر بومی نیز خدمات رسانی می‌کند (پور احمد و دیگران، ۱۳۹۵: ۳۰). شهر اهواز ۱۱۸۴۷۸۸ جمعیت دارد که ۵۹۶۷۷۴ نفر مرد و ۵۸۸۰۱۴ نفر زن می‌باشند (سرشماری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵).

نقشه ۱: موقعیت مناطق شهر اهواز، منبع؛ شهرداری اهواز ۱۳۹۹

مواد و روش تحقیق

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ ماهیت به صورت توصیفی، تحلیلی و پیمایشی می‌باشد. قلمرو مکانی این پژوهش شهر اهواز و قلمرو زمانی آن تابستان ۱۳۹۹ بوده است. در این پژوهش از نمونه‌گیری تصادفی ساده به صورت خوشه‌ای از سطح مناطق نمونه‌گیری بعمل آمده است. جامعه آماری شهروندان بالای ۱۵ سال شهر اهواز به تعداد ۸۸۵۰۰۰ نفر، که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۳۷۵ نفر به دست آمد. در راستای مطلوبیت فضای شهری از شاخص‌های ایمنی، امنیت، خوانایی، دسترسی، آسایش و راحتی، تنوع، هویت، جذابیت، معنا، تعاملات اجتماعی، سرزندگی و پویایی، کیفیت اقلیم، پاکیزگی، مشارکت شهروندان استفاده شده است و میزان رضایت شهروندان در ۴۷ گویه از طریق طیف لیکرت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) دریافت شده است. برای تجزیه و تحلیل از نرم‌افزار SPSS و به منظور آزمون فرضیات از روش‌های آماری توصیفی شامل میانگین و انحراف معیار و آمار استنباطی شامل آزمون‌های، T تک نمونه‌ای، T مستقل و تحلیل واریانس یک راهه استفاده شده است.

جدول ۲: تعداد نمونه از مناطق شهر اهواز

منطقه	جمعیت بالای ۱۵ سال	تعداد نمونه	درصد	منطقه	جمعیت بالای ۱۵ سال	تعداد نمونه	درصد
منطقه ۱	۱۰۷۶۱۸	۴۵	۱۲/۰	منطقه ۵	۷۶۳۱۵	۳۲	۸/۵
منطقه ۲	۸۴۰۹۸	۳۶	۱۰/۱	منطقه ۶	۱۱۶۱۶۸	۴۹	۱۳/۱
منطقه ۳	۱۳۶۹۵۷	۵۸	۱۵/۷	منطقه ۷	۱۰۷۸۷۶	۴۶	۱۱/۵
منطقه ۴	۱۱۶۴۰۳	۴۹	۱۳/۱	منطقه ۸	۱۴۱۸۵۳	۶۰	۱۶/۰

منبع: مرکز آمار ایران (۱۳۹۵) و محاسبات نویسندگان ۱۳۹۹.

بحث و یافته‌هایی پژوهش

الف- بررسی وضعیت جمعیت شناختی پاسخگویان

بررسی وضعیت جمعیت شناسی پاسخگویان نشان می‌دهد ۲۴۳ نفر از پاسخگویان (۶۴,۸ درصد) مرد و ۱۳۲ نفر (۳۵,۲ درصد) را زنان، ۳۱,۷ درصد از پاسخگویان را متأهلین و ۶۸,۳ درصد مجرد تشکیل داده‌اند. بیشترین درصد پاسخگویان را گروه سنی ۳۰-۴۰ سال (۳۸,۹ درصد)، و سایر گروه‌های سنی به ترتیب گروه سنی ۲۰-۳۰ سال (۲۴,۰ درصد)، گروه سنی ۴۰-۵۰ سال (۲۱,۶ درصد)، گروه سنی ۱۵-۲۰ سال (۶,۹ درصد)، گروه سنی ۵۰-۶۰ سال (۶,۷ درصد) و گروه بالاتر از ۶۰ سال ۱,۹ درصد بوده‌اند. در بررسی وضعیت تحصیلات ۱۳,۶

درصد از پاسخگویان فوق لیسانس و بالاتر، ۴۴،۸ درصد فوق دیپلم و لیسانس، ۲۹،۳ درصد دیپلم، ۱۱،۲ درصد زیر دیپلم و ۱،۱ درصد نیز بی سواد بوده‌اند. به لحاظ اشتغال، ۳۷،۶ درصد از پاسخگویان کارمندان، ۳۱،۷ درصد شغل آزاد، ۱۹،۲ درصد بیکار، ۷،۲ درصد دانشجو یا محصل و ۴،۳ درصد کارگران فصلی را شامل شده‌اند.

ب- بررسی آمار توصیفی شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری اهواز

برای سنجش و بررسی میزان مطلوبیت فضای شهری شهر اهواز، ۱۴ شاخص در نظر گرفته شده است. میانگین‌های به‌دست آمده در تمامی شاخص‌ها از حد مطلوب پایین‌تر است حد مطلوب برای شاخص‌ها میانگین ۳ در نظر گرفته شده است. از نظر شاخص ایمنی منطقه ۱ و منطقه ۴ وضعیت نامطلوبتری دارند در بین زیر شاخص‌های ایمنی، کیفیت مسیرها و رمپ‌ها برای معلولین با میانگین ۱،۷۲، وضعیت نامطلوبتری دارد. به لحاظ وضعیت شاخص امنیت، منطقه ۳ دارای وضعیت مناسبتر و منطقه ۱، وضعیت نامطلوبتری نسبت به سایر مناطق دارد.

از نظر شاخص خوانایی، منطقه ۲ مطلوبترین و منطقه ۶ وضعیت نامطلوبتری نسبت به سایر مناطق دارد. از نظر شاخص دسترسی، منطقه ۸ وضعیت مناسبتری نسبت به سایر مناطق دارد که از دلایل آن گسترش این منطقه در دو دهه اخیر مطابق با اصول شهرسازی و عدم وجود سکونتگاه‌های غیر رسمی می‌باشد. از نظر شاخص آسایش و راحتی، منطقه ۲ وضعیت مناسبتر، و منطقه ۱، ۴ و ۷ وضعیت نامطلوبتری دارند. در بین زیر شاخص‌ها آسایش و راحتی در سطح کل شهر، زیر شاخص استفاده از تأسیسات و تجهیزات مناسب، سرویس بهداشتی، آبخوری با میانگین ۱،۵۱ وضعیت نامطلوبتری دارد.

به لحاظ شاخص تنوع، منطقه ۲ وضعیت مناسبتری نسبت به سایر مناطق دارد که از دلایل آن تنوع امکانات تفریحی، تنوع مراکز خرید، توانایی پذیرفتن عملکردها و فعالیت‌های گوناگون در این منطقه می‌باشد. به لحاظ شاخص هویت، منطقه ۲ وضعیت مناسب و مناطق ۴ و ۵ و ۷ وضعیت نامطلوبتری دارند. با بررسی میانگین شاخص جذابیت و شاخص معنا، منطقه ۲ وضعیت مناسبتر و مناطق ۴ و ۶ و ۷ وضعیت نامطلوبتری دارند. به لحاظ شاخص تعاملات اجتماعی، منطقه ۲ مطلوب و منطقه ۶ و ۷ وضعیت نامطلوبتری نسبت به سایر مناطق دارند. در بین زیر شاخص‌های تعاملات اجتماعی، برقراری چهره به چهره با ساکنین و رضایت از رعایت ادب و نزاکت آنان با میانگین ۳،۳۹ وضعیت مطلوبتری نسبت به سایر زیر شاخص‌ها دارد. به لحاظ شاخص سرزندگی و پویایی و شاخص پاکیزگی، منطقه ۲ از وضعیت مناسب، و مناطق ۴ و ۵ وضعیت نامطلوبتری دارند. در بین زیر شاخص‌های مشارکت شهروندان در شهر، شاخص پاسخگو بودن مسئولان شهری با میانگین ۱،۶۷ وضعیت نامطلوبی دارد.

جدول ۳: شاخص‌ها و زیر شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری به تفکیک مناطق شهر اهواز

آلفای کروماتیک	میانگین شاخص‌های مطلوبیت شهری در مناطق شهری اهواز								شاخص
	منطقه ۸	منطقه ۷	منطقه ۶	منطقه ۵	منطقه ۴	منطقه ۳	منطقه ۲	منطقه ۱	
۰,۷۹	۲,۴۱	۲,۳۴	۲,۴۲	۲,۴۴	۲,۱۰	۲,۳۰	۲,۴۳	۲,۲۱	ایمنی
	۲,۸۷	۲,۸۴	۳,۲۴	۲,۷۲	۲,۵۳	۲,۹۰	۳,۰۳	۲,۶۴	وجود نقاط کور، مخفی و خلوت
	۲,۹۵	۳,۱۴	۳,۵۹	۳,۱۶	۲,۶۵	۳,۱۰	۳,۲۴	۲,۹۶	زمین‌های ساخته نشده، فضای مخروبه
	۱,۸۸	۱,۸۶	۱,۶۵	۱,۶۹	۱,۵۱	۱,۵۹	۱,۸۹	۱,۶۹	کیفیت مسیرها و رمپ‌ها برای معلولین
	۲,۱۲	۱,۹۱	۱,۸۲	۲,۰۳	۱,۸۰	۱,۸۶	۱,۸۲	۱,۷۳	کیفیت مسیرها برای کهنسالان و خردسالان
	۲,۲۵	۱,۹۸	۱,۸۲	۲,۶۳	۲,۰۲	۲,۰۵	۲,۲۱	۲,۹۴	ایمن بودن مقابل وسایل نقلیه موتوری
۰,۸۴	۲,۶۹	۲,۴۴	۲,۲۹	۲,۸۶	۲,۵۴	۲,۹۰	۲,۸۶	۲,۲۴	امنیت
	۲,۳۰	۲,۲۳	۱,۷۳	۲,۴۴	۲,۰۸	۲,۴۲	۲,۳۹	۱,۷۸	امنیت در شب
	۲,۴۸	۲,۴۴	۲,۱۲	۲,۵۶	۲,۵۳	۲,۴۴	۲,۴۷	۲,۱۳	روشنایی مناسب در شب
	۳,۴۰	۲,۵۸	۳,۳۹	۳,۹۴	۳,۳۳	۳,۹۸	۳,۹۲	۳,۳۷	عدم وجود افراد شرور و بزهکار
	۲,۷۵	۲,۴۹	۲,۲۰	۲,۸۱	۲,۶۱	۲,۹۰	۲,۸۷	۲,۱۱	احساس و القاء امنیت
	۲,۵۳	۲,۴۷	۲,۰۴	۲,۵۹	۲,۱۶	۲,۷۶	۲,۶۶	۱,۹۳	امنیت شبانه روزی زنان و کودکان
۰,۷۸	۲,۴۸	۲,۱۸	۲,۰۸	۲,۱۴	۲,۱۹	۲,۳۶	۲,۷۹	۲,۴۰	خوانایی
	۲,۴۸	۲,۲۱	۲,۰۸	۲,۰۶	۲,۲۴	۲,۴۲	۳,۲۱	۲,۲۲	وجود کاربری‌ها و بناهای ممتاز
	۲,۴۰	۲,۱۶	۲,۰۶	۲,۳۸	۲,۲۰	۲,۴۴	۲,۵۵	۲,۴۹	علائم و نقشه‌های مسیریابی خوانا
	۲,۵۷	۲,۱۹	۲,۱۲	۲,۰۰	۲,۱۲	۲,۲۴	۲,۶۳	۲,۴۹	میزان علائم راهنمایی مسیر
۰,۸۰	۲,۵۲	۲,۰۸	۲,۰۵	۲,۳۹	۲,۲۷	۲,۲۳	۲,۲۷	۲,۱۰	دسترسی
	۲,۸۳	۲,۴۹	۲,۲۴	۲,۷۸	۲,۶۹	۲,۴۴	۲,۷۱	۲,۵۳	توزیع ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی
	۲,۸۲	۲,۲۱	۲,۴۹	۳,۰۳	۲,۶۵	۲,۶۳	۲,۳۲	۲,۲۲	میزان رضایت از ترافیک محله
	۲,۶۰	۲,۱۲	۲,۰۰	۲,۱۳	۲,۱۴	۲,۲۷	۲,۵۰	۱,۹۸	کیفیت پیاده‌روها برای عبور و مرور
	۱,۹۷	۱,۶۵	۱,۶۵	۱,۸۴	۱,۸۰	۱,۸۰	۱,۸۲	۱,۷۳	مسیرهای مناسب برای دوچرخه
	۲,۴۰	۱,۹۸	۱,۸۸	۲,۱۹	۲,۰۸	۲,۰۲	۲,۰۳	۲,۰۷	دسترسی به پارکینگ
۰,۸۲	۲,۲۷	۱,۹۳	۲,۰	۲,۰۸	۱,۸۱	۲,۰۶	۲,۳۸	۱,۹۷	آسایش و راحتی
	۲,۸۵	۲,۳۰	۲,۳۹	۲,۹۱	۲,۴۱	۲,۵۱	۲,۸۴	۲,۵۶	مناسب بودن مسیر از نظر نبود موانع
	۲,۵۳	۲,۰۵	۱,۹۲	۲,۰۳	۱,۷۶	۲,۲۷	۲,۶۳	۲,۲۲	کیفیت معماری ابنیه‌ها، تاسیسات شهری، پیاده‌روها
	۲,۲۸	۱,۷۹	۲,۰۲	۲,۱۶	۱,۸۰	۲,۲۵	۲,۵۳	۲,۰۲	کیفیت تناسبات بصری (پاکیزگی، زیبایی، نظم)
	۲,۲۵	۱,۹۳	۱,۹۶	۱,۸۱	۱,۸۲	۱,۹۷	۲,۰۸	۱,۸۴	حضور پذیر برای افراد معلول
	۲,۴۳	۲,۱۹	۲,۱۶	۲,۳۱	۲,۰۰	۲,۲۵	۲,۶۶	۱,۸۲	آسایش و راحتی درگذران اوقات فراغت
	۲,۰۲	۱,۸۸	۱,۸۸	۱,۹۱	۱,۵۹	۱,۷۳	۲,۲۶	۱,۸۰	آسایش و راحتی در استفاده از مبلمان و تجهیزات شهری
۱,۵۸	۱,۳۷	۱,۶۷	۱,۴۷	۱,۳۳	۱,۴۴	۱,۷۱	۱,۵۶	تاسیسات و تجهیزات مناسب، سرویس بهداشتی، آبخوری	
۰,۸۵	۲,۵۵	۲,۲۶	۲,۲۸	۲,۳۳	۲,۳۳	۲,۳۵	۲,۷۶	۲,۵۶	تنوع جاذبه‌ها
	۲,۴۷	۲,۲۳	۲,۰۸	۲,۱۹	۲,۰۰	۲,۲۵	۲,۳۹	۱,۹۸	توانایی پذیرفتن عملکردها و فعالیت‌های

		گوناگون								
		۲,۴۵	۲,۲۳	۲,۱۰	۲,۲۴	۲,۱۸	۲,۴۶	۲,۶۱	۲,۱۸	تأمین نیازهای روزانه
		۲,۷۷	۲,۳۰	۲,۲۹	۲,۷۵	۲,۷۳	۲,۶۱	۳,۱۸	۲,۸۹	تنوع مراکز خرید، مراکز درمانی ۲۴ ساعته
		۳,۰۸	۳,۰۲	۲,۹۴	۲,۷۸	۳,۰۸	۲,۶۳	۳,۳۴	۳,۵۶	تنوع فعالیت‌ها و مراسم مذهبی و فرهنگی
		۱,۹۸	۱,۵۸	۱,۹۰	۱,۶۳	۱,۶۷	۱,۸۱	۲,۳۲	۲,۲۰	تنوع امکانات تفریحی
۰,۷۸		۲,۰۵	۱,۹۵	۲,۰۴	۱,۸۹	۱,۸۶	۲,۰۵	۲,۷۱	۲,۰۳	هویت
		۲,۱۵	۱,۹۱	۱,۹۲	۱,۸۱	۱,۷۳	۲,۰۲	۲,۸۲	۲,۰۰	وجود ساختمان‌های خاص و نشانگر هویت
		۱,۹۷	۲,۰۰	۲,۱۶	۱,۷۸	۲,۰۰	۲,۰۸	۲,۶۱	۲,۰۷	توجه به نوسازی و زیباسازی و احیاء بافت فرسوده
۰,۸۰		۲,۱۳	۱,۷۲	۱,۹۳	۲,۰۶	۱,۷۳	۲,۱۵	۲,۵۷	۱,۹۷	جذابیت
		۲,۱۳	۱,۷۲	۱,۹۳	۲,۰۶	۱,۷۳	۲,۱۵	۲,۵۷	۱,۹۷	فضای شهری جذاب و چشم نواز
۰,۷۲		۲,۴۰	۲,۱۶	۲,۲۱	۲,۴۲	۲,۱۴	۲,۵۰	۲,۸۱	۲,۴۰	معنا
		۲,۰۷	۱,۸۴	۲,۰۰	۲,۲۵	۱,۷۸	۱,۹۸	۲,۶۱	۲,۱۶	نشانه‌های برانگیزاننده‌ی خاطره جمعی
		۲,۳۸	۲,۱۴	۲,۰۴	۲,۳۸	۲,۱۴	۲,۲۵	۲,۶۱	۲,۲۲	امیدوار به بهبود شرایط زندگی
		۲,۷۵	۲,۵۱	۲,۵۹	۲,۶۶	۲,۵۱	۳,۲۷	۳,۲۴	۲,۸۴	میزان حس تعلق و وابستگی به مکان
۰,۷۶		۲,۹۵	۲,۶۳	۲,۵۷	۲,۹۲	۲,۶۸	۲,۸۱	۳,۰۸	۲,۸۵	تعاملات اجتماعی
		۳,۳۰	۳,۲۶	۲,۸۸	۳,۵۶	۲,۹۴	۳,۰۸	۲,۷۹	۳,۲۴	روابط دوستانه با همسایگان
		۳,۴۵	۳,۰۹	۳,۱۶	۳,۵۰	۳,۴۷	۳,۲۹	۳,۷۶	۳,۴۹	برقراری چهره به چهره با ساکنین
		۲,۶۳	۲,۱۹	۲,۱۸	۲,۵۰	۲,۱۶	۲,۵۸	۳,۰۳	۲,۲۹	احساس افتخار و رضایت از محیط شهر
		۲,۴۳	۲,۰۲	۲,۰۸	۲,۱۳	۲,۱۶	۲,۳۲	۲,۷۶	۲,۴۰	پاسخگویی شهر به گروه‌های اجتماعی
۰,۷۹		۲,۴۱	۲,۰۴	۲,۰۳	۱,۹۸	۱,۹۵	۲,۲۴	۲,۸۰	۲,۳۴	سرزندگی و پویایی
		۲,۵۲	۲,۰۷	۲,۱۲	۲,۱۹	۲,۰۸	۲,۳۹	۳,۰۵	۲,۴۰	حضور پذیری گروه‌های اجتماعی
		۲,۱۵	۲,۰۲	۱,۹۴	۱,۷۸	۱,۸۴	۲,۱۰	۲,۵۵	۲,۲۹	حضور و انجام فعالیت شاد و سرزنده
۰,۸۴		۲,۴۱	۲,۳۰	۲,۲۰	۲,۱۸	۲,۳۰	۲,۳۰	۲,۴۴	۲,۳۵	کیفیت اقلیم
		۲,۴۱	۲,۳۰	۲,۲۰	۲,۱۸	۲,۳۰	۲,۳۰	۲,۴۴	۲,۳۵	کیفیت فضای محله به لحاظ آلودگی
۰,۸۳		۲,۱۵	۲,۰	۲,۰۸	۱,۸۴	۱,۹۳	۲,۲۳	۲,۳۶	۲,۲۰	پاکیزگی
		۲,۱۵	۲,۰	۲,۰۸	۱,۸۴	۱,۹۳	۲,۲۳	۲,۳۶	۲,۲۰	کیفیت محله از نظر آلودگی‌ها
۰,۷۲		۲,۲۷	۱,۹۸	۲,۰۶	۱,۹۰	۲,۰۶	۲,۱۹	۲,۳۴	۲,۲۲	مشارکت شهروندان
		۲,۱۵	۱,۹۱	۲,۰۲	۱,۸۴	۱,۹۰	۲,۱۲	۲,۳۷	۲,۰۰	توانمند کردن شهروندان
		۱,۷۳	۱,۶۳	۱,۷۱	۱,۴۷	۱,۵۳	۱,۶۹	۱,۸۲	۱,۷۳	پاسخگو بودن مسئولان شهری
		۲,۹۵	۲,۴۲	۲,۴۵	۲,۴۱	۲,۷۸	۲,۷۶	۲,۸۴	۲,۹۳	همکاری با همسایگان
		۲,۴۶	۲,۱۸	۲,۱۹	۲,۳۳	۲,۱۸	۲,۳۶	۲,۶۱	۲,۲۸	مجموع مطلوبیت فضای شهر

منبع: یافته‌های پژوهش

ج- یافته‌های استنباطی پژوهش

- بررسی میزان مطلوبیت فضای شهری اهواز از دیدگاه شهروندان برای ارزیابی میزان مطلوبیت فضای شهری شهر اهواز از ۱۴ شاخص ایمنی، امنیت، خوانایی، دسترسی، آسایش و راحتی، تنوع جاذبه‌ها، هویت، جذابیت، معنا، تعاملات اجتماعی، سرزندگی و پویایی، کیفیت اقلیم، پاکیزگی، مشارکت شهروندان بهره‌گیری شده است که هر کدام دارای زیرشاخص‌های می‌باشند. برای محاسبه میزان رضایت مندی، حد متوسط میانگین ۳ در نظر گرفته شده است بدین ترتیب که میانگین پائین‌تر از این میانگین شرایط نامطلوب و میانگین بالاتر شرایط مطلوب را نشانگر است.

جدول ۴. نتایج آزمون t تک نمونه‌ای وضعیت مطلوبیت فضای شهری اهواز

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین
وضعیت مطلوبیت فضای شهری	۳۷۵	۲,۳۲	۰,۵۳	۰,۰۲

منبع: یافته‌های پژوهش

با تجزیه و تحلیل شاخص‌های توصیفی در نمونه مشخص گردید که میانگین کیفیت فضای شهری در ۴۷ گویه برابر با ۲,۳۲ است. برای تعمیم به جامعه آماری از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شده است.

جدول ۵. آزمون معناداری تفاوت میانگین مطلوبیت فضای شهری اهواز

Test Value = 3						وضعیت مطلوبیت فضای شهری
۹۵٪ فاصله اطمینان		تفاضل	معنی‌داری	درجه آزادی	t	
حد بالا	حد پایین	میانگین	ری			
-۰,۶۱	-۰,۷۲	-۰,۶۷	۰,۰۰۱	۳۷۴	-۲۴,۲۰	

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج بررسی نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۵٪ بین میانگین وضعیت مطلوبیت فضای شهری اهواز و میانگین فرضی این متغیر در جامعه تفاوت معنی‌دار وجود دارد. بنابراین پژوهش در سطح $p < 0,05$ قرار دارد و وضعیت مطلوبیت فضای شهری شهر اهواز از مقدار ۳ به طور معناداری پایین‌تر است. با توجه به حد پایین و بالای فاصله اطمینان می‌توان گفت که وضعیت این متغیر در شهر اهواز، برای این متغیر نسبت به میانگین جامعه نامطلوب است و با متوسط (۳) تفاوت معنی‌دار دارد.

- دیدگاه زنان و مردان نسبت به شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری برای بررسی میزان رضایت مندی در بین زنان و مردان در سطح شهر اهواز موضوع در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است و میانگین‌ها در هر شاخص و زیر شاخص با هم مقایسه و سنجش شده است.

جدول ۶. نتایج آزمون t مستقل برای مقایسه میانگین‌های گروه‌های مردان و زنان

عامل	گروه	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی	معنی‌داری
مطلوبیت فضای شهری	مردان	۲۴۳	۲,۳۳	۰/۵۴	۰,۰۶	۳۷۳	۰,۹۵۰
	زنان	۱۳۲	۲,۳۲	۰/۵۳			

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به نتایج شاخص‌های توصیفی به‌دست آمده، میانگین بین مردان و زنان در شاخص مطلوبیت فضای شهری برابر بوده است و نتایج بررسی با استفاده از آزمون t مستقل نشان می‌دهد که بین گروه مردان و زنان از نظر شاخص مطلوبیت فضای شهری تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. بنابراین با بررسی تفاوت دیدگاه در بین زنان و مردان، سطح معناداری $P > 0,05$ قرار دارد.

- بررسی میزان مطلوبیت فضای شهری در مقاطع تحصیلی مختلف در این پژوهش میزان مطلوبیت فضای شهری در مقاطع تحصیلی مختلف مورد سنجش قرار گرفته است برای ارزیابی از آزمون تحلیل واریانس یک راهه (F) بهره‌گیری شده است.

جدول ۷. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک راهه برای مقایسه مقاطع تحصیلی

متغیر	منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معنی‌داری
مطلوبیت فضای شهری	بین گروهی	۰,۹۹۹	۵	۰,۱۹۸	۰,۶۷۹	۰,۶۴۰
	درون گروهی	۱۰۷,۵۸	۳۶۹	۰,۲۹۲		
	کل	۱۰۸,۵۷	۳۷۴			

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج به‌دست آمده با بهره‌گیری از آزمون تحلیل واریانس یک راهه نشان می‌دهد که بین مقاطع تحصیلی مختلف از نظر مطلوبیت فضای شهری تفاوت وجود ندارد. بنابراین پژوهش در سطح معنی‌داری $P > 0,05$ قرار دارد.

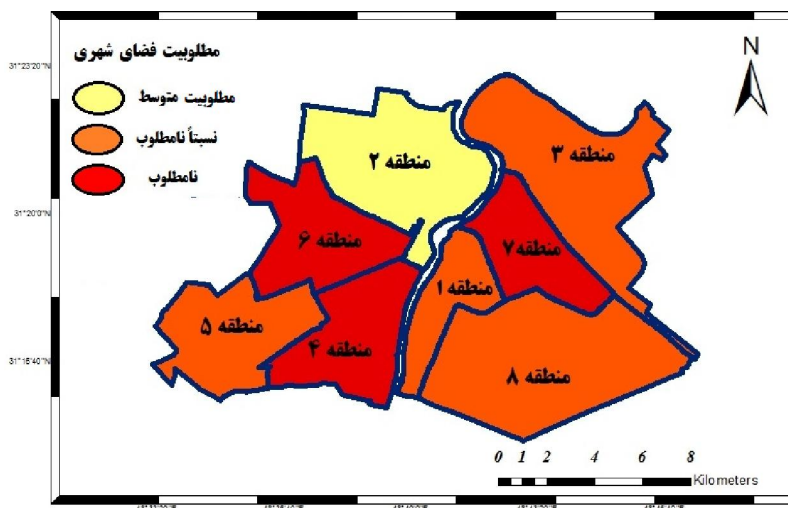
سطح بندی مطلوبیت فضای شهری

نظر به شاخص‌های در نظر گرفته برای بررسی میزان مطلوبیت، از ترکیب این شاخص‌ها، میانگین میزان مطلوبیت فضای شهری هر منطقه محاسبه شده است. در تمامی مناطق شهر اهواز این میانگین پایین‌تر از سطح استاندارد بوده است. بررسی‌ها نشانگر آن هستند که منطقه ۲ وضعیت مناسبتری نسبت به سایر مناطق دارد و مناطق ۴، ۶ و ۷ وضعیت نامناسبتری از لحاظ مطلوبیت فضای شهری دارند. بر این اساس اولویت‌بندی برای ارتقاء مطلوبیت شهری در شکل شماره ۲ آورده شده است. بر این اساس منطقه ۴، ۶ و ۷ در اولویت برای ارتقاء فضای شهری قرار دارند.

جدول ۸: میانگین شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری به تفکیک مناطق شهر اهواز

متغیر	منطقه	میانگین	انحراف معیار	منطقه	میانگین	انحراف معیار
مطلوبیت فضای شهری	۱	۲,۲۸	۰,۵۹	۵	۲,۳۳	۰,۴۹
	۲	۲,۶۱	۰,۵۶	۶	۲,۱۹	۰,۴۵
	۳	۲,۳۶	۰,۴۸	۷	۲,۱۸	۰,۴۳
	۴	۲,۱۸	۰,۶۳	۸	۲,۴۶	۰,۵۰

منبع: یافته‌های پژوهش

نقشه ۲: اولویت‌بندی مناطق شهر اهواز، منبع یافته‌های پژوهش ۱۳۹۹.

نتیجه گیری

شهر اهواز در طی چند دهه گذشته به دلیل صنعتی شدن، (صنایع نفت، صنایع فولاد و سایر شرکت‌های بزرگ صنعتی) و داشتن مرکزیت سیاسی و اقتصادی استان، مهاجر پذیر بوده است. این موضوع موجبات افزایش چشمگیر جمعیت شهر و متعاقباً رشد و توسعه افقی و فیزیکی را در پی داشته است علی‌رغم این رشد و توسعه شهری، ولیکن فضای شهری به صورت همزمان ارتقاء نیافته است و باعث بروز چالش‌های در ارائه خدمات رسانی به شهروندان گردیده است. در این پژوهش با مطالعه و گردآوری شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری، اقدام به بررسی و ارزیابی شاخص‌های منتخب فضای شهری شده است. با مطالعه مبانی نظری تعداد ۱۴ شاخص مطلوبیت فضای شهری انتخاب گردید. با ارزیابی شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری در مناطق هشتگانه شهر اهواز، نتایج نشان داد میزان مطلوبیت فضای شهری اهواز از حد متوسط به طور معناداری کمتر بوده است بر این اساس مشخص شده است فضاهای شهری اهواز از دیدگاه شهروندان در وضعیت مناسبی نبوده است. همچنین بین دیدگاه زنان و مردان و بین گروه‌های تحصیلی و ادراک آنها از نظر میزان مطلوبیت فضای شهری تفاوت معنا داری وجود نداشته است. نظر به نتایج به دست آمده برای اولویت‌بندی مدیریت شهری در راستای افزایش مطلوبیت فضای شهری راهکارهای پیشنهاد شده است.

الف: اقدامات پیشنهادی در سطح کل شهر:

مدیریت و برنامه‌ریزان شهری در سطح شهر تلاش لازم را در راستای ارتقاء و بهبود وضعیت فضای شهری شهر اهواز داشته باشند از جمله موارد پیشنهادی: برنامه‌ریزی برای تقویت مشارکت شهروندان در امورات شهری و پاسخگو بودن در برابر مشکلات شهروندان، تلاش در جهت ایجاد بسترهای مناسب در راستای افزایش تعاملات اجتماعی، توزیع عادلانه خدمات شهری در سطح شهر و ارتقاء فضاهای شهری در محله‌های کم برخوردار، رسیگی و نظارت بیشتر در راستای توجه و رعایت ضوابط و مقررات شهرسازی و رفع آلودگی‌ها در فضاهای عمومی محله‌های شهر، بهبود کیفیت پیاده روها برای عبور و مرور شهروندان و ارتقاء کیفیت مسیرها و رمپ‌ها برای معلولین، کهنسالان و خردسالان، افزایش تأسیسات و تجهیزات مناسب مانند سرویس بهداشتی مناسب و آبخوری بهداشتی، و استاندارد سازی تأسیسات، بهبود و تعیین مسیرهای مناسب ویژه دوچرخه، تولید و ارتقاء نشانه‌های شهری متناسب با فرهنگ محلات شهری به منظور افزایش احساس هویت بخشی به شهروندان.

ب: اقدامات پیشنهادی در سطح مناطق شهر:

اقدامات پیشنهادی در منطقه ۱: این منطقه (هسته مرکزی و تجاری شهر) با ۳ مشکل عمده در زمینه‌های امنیت، ترافیک زیاد و بافت فرسوده مواجه است از این رو پیشنهاد می‌شود امنیت بخصوص امنیت شبانه روزی زنان و کودکان در سطح منطقه از طریق حضور بیشتر پلیس و دوربین‌های مداربسته افزایش داده شود و وضعیت ترافیک از طریق توسعه پارکینگ‌ها تسهیل گردد.

اقدامات پیشنهادی در منطقه ۲: با توجه به پایگاه اجتماعی و اقتصادی بالایی برخی از محله‌های این منطقه نسبت به سایر مناطق، سطح انتظارات شهروندان متفاوت می‌باشد بررسی نتایج پرسشنامه نشان می‌دهد بهبود وضعیت ترافیک، ایجاد مسیرهای مناسب برای دوچرخه در محله کیانپارس در اولویت می‌باشد. افزایش امکانات تفریحی و پارک محله‌ای در محله کیان آباد، توزیع ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی و افزایش ارائه این خدمات و بهبود کیفیت پیاده روها و ارتقاء مبلمان و تجهیزات شهری در محله کیانشهر نیز می‌بایست مدنظر مدیران شهری باشد.

اقدامات پیشنهادی در منطقه ۳: این منطقه در شمال شرق شهر قرار دارد و مشکلات چند وجهی از جمله وجود بافت‌های ناکارآمد و همچنین محلات ثروتمند و فقیر نشین را دارد. ارتقاء وضعیت مبلمان و تجهیزات شهری در فضاهای عمومی، توجه به نوسازی و زیباسازی و توجه به محلات کم برخوردار و احیاء بافت فرسوده در محله‌های دارای بافت فرسوده این منطقه دارای اهمیت است.

اقدامات پیشنهادی در منطقه ۴: با توجه به پژوهش انجام شده و نتایج به دست آمده، توسعه و بهبود فضاهای عمومی مانند فضاهای سبز، ارتقاء وضعیت مبلمان و تجهیزات شهری در فضاهای عمومی، و توجه به ساماندهی و بهبود وضعیت ایمنی در زمین‌های ساخته نشده، (با احداث پارک و یا فضای سبز در زمین‌های با کاربری‌های فضای سبز توسط شهرداری) پیشنهاد می‌شود.

اقدامات پیشنهادی در منطقه ۵: این منطقه به لحاظ وضعیت اقتصادی، وضعیتی متوسط رو به پائین دارد ارتقاء وضعیت مبلمان و تجهیزات شهری در فضاهای عمومی در جهت ارتقاء آسایش و راحتی شهروندان، و ارتقاء علائم راهنمایی و نقشه‌های مسیریابی خوانا در فضاهای عمومی پیشنهاد می‌گردد.

اقدامات پیشنهادی در منطقه ۶: این منطقه در جنوب غرب شهر اهواز با تنوعی از مشکلات مانند کمبود امنیت، بافت فرسوده، اسکان غیر رسمی مواجه است در این راستا پیشنهاد می‌گردد امنیت فضاهای عمومی از طریق افزایش روشنایی برای شب و حضور بیشتر پلیس و استفاده از دوربین‌های مداربسته در فضاهای عمومی ارتقاء پیدا یابد. همچنین افزایش

خدمات اتوبوس درون شهری و تاکسی، ارتقاء و نظارت بر اجرای دستورالعمل‌های شهرسازی در ابنیه‌های در حال ساخت می‌بایست مدنظر باشد.

اقدامات پیشنهادی در منطقه ۷: این منطقه در مرکز شهر و شرق رودخانه کارون قرار دارد برای ارتقاء فضای شهری این منطقه می‌بایست توجه ویژه به نوسازی و زیباسازی و احیاء بافت فرسوده منطقه (ارائه تسهیلات و تسریع در ارائه خدمات) گردد وضعیت ترافیک و امنیت شهری بخصوص در محله‌های دارای بافت فرسوده محلات منبع آب، حصیر آباد و عامری بهبود پیدا کند.

اقدامات پیشنهادی در منطقه ۸: این منطقه در جنوب شرق اهواز قرار دارد به لحاظ جمعیتی، پرجمعیت‌ترین منطقه شهری اهواز می‌باشد ارتقاء امکانات تفریحی در فضاهای عمومی منطقه، افزایش فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی در سطح شهر، افزایش کیفیت معماری ابنیه‌ها و احداث پارک و یا فضای سبز در زمین‌های خالی با کاربری‌های فضای سبز پیشنهاد می‌گردد. نظر به اینکه کیفیت فضای شهر اهواز، از میزان استانداردهای شهری مطابق با نظر شهروندان پایین‌تر است بنابراین می‌بایست اهتمام و حمایت لازم از سوی تمامی سازمان‌ها قرار گرفته شود چراکه هزینه انجام پروژه‌های ارتقاء سازی فضای شهری، فقط از طریق یک سازمان، لازم و کافی نخواهد بود. ضمن آنکه مدیریت شهری می‌بایست همواره برنامه‌ریزی مشارکتی و بهره‌گیری از نظرات شهروندان را نیز مدنظر قرار دهد.

منابع و مآخذ:

- (۱) ایزدی، محمدی، ج. طاهری، ز. شیرخانی، ح. ۱۳۹۵. واکاوی مطلوبیت فضاهای عمومی شهری از دیدگاه زنان مطالعه موردی: منطقه ۴ شهر اصفهان. نشریه جغرافیا و توسعه، ۴۲(۱۴): ۱۴۳-۱۲۷.
- (۲) باستانی، س.، ملکی پور، س.، ۱۳۹۵. بررسی تأثیر فضای شهری بر احساس شادمانی ساکنان ۹ محله شهر تهران. توسعه محلی (روستایی - شهری)، ۸(۱): ۱-۲۶.
- (۳) برومند، م.، طغیانی ش.، صابری، ح. ۱۳۹۵. ارزیابی تأثیرات مؤلفه‌های فضای شهری بر شکل‌گیری الگوهای رفتاری با تأکید بر جنسیتی شدن آن نمونه موردی: منطقه ۲ تهران. مدیریت شهری، ۴۶(۱۶): ۲۴۱-۲۶۰.
- (۴) پور احمد، ا.، حبیبیان، ب.، احمد نیا، م. ر. ۱۳۹۵. تحلیلی بر فضای کالبدی شهر اهواز. باغ نظر، ۳۹(۱۳): ۲۵-۳۸.
- (۵) خاک زند، م.، آقابزرگی، ک. ۱۳۹۳. سنجش مؤلفه‌های کیفیت فضای شهری با مقایسه تطبیقی رویکرد ایرانی - اسلامی و غربی. پژوهش‌های معماری اسلامی، ۱(۲): ۱۳۱-۱۴۵.
- (۶) خدایاری مطلق، ص.، شارع پور، م.، تولایی، ن. ۱۳۹۶. بررسی تأثیر شاخص‌های مطلوبیت فضای شهری بر میزان تحقق حق به شهر (مورد مطالعه: شهر بابلسر). جامعه شناسی نهادهای اجتماعی، ۹(۳): ۱۸۹-۲۲۵.
- (۷) خراسانی زاده، ف.، صابری، ح.، مومنی، م.، موسوی، م.، ن. ۱۳۹۸. مقایسه تطبیقی میزان مطلوبیت کیفیت فضاهای عمومی شهری مطالعه موردی: منطقه ۸ و ۶ شهر اصفهان. جغرافیا برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۴(۹): ۴۶۵-۴۷۸.
- (۸) خستو، م.، سعیدی رضوانی، ن. ۱۳۸۹. عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری. نشریه هویت شهر، ۶(۴): ۶۳-۷۴.
- (۹) رجبی امیر آبادی، ر.، رحمانی، ب.، شمس، م.، ملک حسینی، ع. ۱۳۹۷. بررسی تطبیقی کیفیت زندگی در بعد عینی دو محله امامزاده و رجایی شهر ملایر، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۱(۲): ۳۹۳-۴۰۸.
- (۱۰) رفیعیان، م.، مویدی، م.، سلمانی، ح. ۱۳۹۳. سنجش احساس امنیت شهروندان با استفاده از مؤلفه‌های منظر شهری (نمونه موردی: محله اوین). مجله علوم جغرافیایی (جغرافیای کاربردی)، ۲۱(۱۰): ۵۹-۳۳.
- (۱۱) رفیعیان، م.، رضازاده، ر.، سیفیانی، م.، احمدوند، ی.، ۱۳۸۷. سنجش شاخص‌های مؤثر بر مطلوبیت فضاهای عمومی شهری از منظر گروه‌های خاص اجتماعی (زنان) مورد پژوهی میدان نبوت تهران، نشریه نامه معماری و شهرسازی. ۱(۱۱): ۳۷-۵۴.

- (۱۲) رفیعی، ا.، رضوانی، ا.، کریمی، م.، ۱۳۹۲. بررسی عوامل مؤثر بر ارتقاء کیفیت فضایی میدین با رویکرد طراحی شهری. مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران. شماره ۱۷۳. شهرداری تهران. ۳۷ صفحه.
- (۱۳) رهنمایی، م.ت.، اشرفی، ی. ۱۳۸۶. فضاهای عمومی شهر و نقش آن در شکل‌گیری جامعه مدنی از دیدگاه برنامه ریزی شهری. جغرافیا (انجمن جغرافیایی ایران)، ۱۴ و ۱۵ (۵): ۲۳-۴۵.
- (۱۴) زارع شاه آبادی، ا.، غلامی، م.، ۱۳۹۸. بررسی رابطه بین احساس حق به شهر و قانون‌گرایی (مورد مطالعه: شهروندان ۱۸ سال به بالای شهر یزد). مطالعات جامعه شناختی شهری، ۳۲(۹): ۳۳-۵۶.
- (۱۵) شارع پور، م.، ۱۳۹۵. حق به شهر و فضای عمومی شهری. پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، ۲(۱): ۶۶-۵۱.
- (۱۶) شهرداری اهواز. ۱۳۹۶. معاونت برنامه‌ریزی و توسعه منابع انسانی شهرداری اهواز.
- (۱۷) صادقی، ع.، زارع، پ.، روایی، ع. ۱۳۹۹. بررسی معناداری رابطه ی احساس عدالت شهروندان با چگونگی حضور در فضاهای عمومی شهری، نمونه ی موردی: شهر شیراز. جامعه شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)، ۳۱(۱): ۱۳۳ - ۱۴۸.
- (۱۸) صادقی، ن.، سبحان اردکانی، س. ۱۳۹۲. امکان سنجی احداث پیاده راه به عنوان یک کاتالیزور در جهت ارتقای کیفیت فضای شهری (مطالعه موردی: محور بوعلی همدان). مطالعات محیطی هفت حصار (هفت حصار)، ۲(۵): ۱۳ - ۲۰.
- (۱۹) عابدینی، ا.، کریمی، ز.، گلشنی، م.، نظری، ن. ۱۳۹۶. تحلیل ساختار فضاهای شهری مطلوب زنان با تأکید بر امنیت در شهر ایرانی اسلامی (مطالعه موردی: محله مهدی القدم ارومیه). پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۴(۵): ۶۴۴-۶۲۹.
- (۲۰) عبدالله زاده فرد، ع. ۱۳۹۶. نقش فضای عمومی شهری در شکل‌گیری اعتماد اجتماعی (نمونه موردی: پارک حاشیه چمران، کلان شهر شیراز). آمایش محیط، ۱۰(۳۹): ۱۵۷ - ۱۸۱.
- (۲۱) فاطمی، ن.، طبیبیان، ۱۳۹۸. رهیافتی بر معیارهای بازآفرینی فضاهای عمومی با تأکید بر رفتار اجتماعی شهروندان (نمونه موردی: خیابان‌های شاخص حوزه میانی غربی شهر مشهد). آمایش محیط، ۴۶(۱۲): ۱۷۷-۱۹۸.
- (۲۲) کلاتری خلیل آباد، ح.، قائمی راد، ط.، ۱۳۹۸. ارزیابی پیاده روهای شهری با تأکید بر مطلوبیت شهری (مطالعه موردی: شهر رشت). فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه ای)، ۴(۹): ۲۳۷-۲۴۶.

- (۲۳) گلکار، ک. ۱۳۷۹. مؤلفه‌های سازنده کیفیت طراحی شهری. صفحه، ۳۲(۱۱): ۳۸-۶۵.
- (۲۴) لینچ، ک. ۱۳۸۷. تئوری شکل شهر. ترجمه بحرینی سید حسین. چهارم. دانشگاه تهران. ۶۸۰ صفحه.
- (۲۵) محمدی، م.، چنگلویی، ی. ۱۳۹۱. ارزیابی مؤلفه‌های کیفیت فضای شهری بر میزان مطلوبیت مسیرهای پیاده‌گردشگری مورد پژوهی اولویت‌بندی مسیرهای گردشگری پیاده در شهر اصفهان. نشریه علمی پژوهشی انجمن علمی معماری و شهرسازی ایران: ۵ (-) : ۱۵-۳۲.
- (۲۶) مدنی پور، ع. ۱۳۸۷. طراحی فضای شهری نگرشی بر فرایندهای اجتماعی و مکانی. ترجمه فرهاد مرتضایی. چاپ سوم. شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری. ۳۳۰ صفحه.
- (۲۷) مرکز آمار ایران. ۱۳۹۵. سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان خوزستان.
- (۲۸) معروفی، س.، بایزیدی، ق. ۱۳۹۹. تبیین و تحلیل پایداری فضاهای جمعی و سنجش عوامل مؤثر بر آن (نمونه موردی: پارک خانواده شهر مهاباد. آمایش محیط، ۵۱(۱۳): ۲۰۳-۲۳۰.
- (۲۹) یآوری، م.ک.، یزدانی، س.، شیخ الاسلامی، ع. ۱۳۹۷. بررسی اهمیت برنامه‌های ارتقاء کیفیت فضای شهری با تأکید بر توسعه گردشگری (مطالعه موردی: شهر اراک). مطالعات مدیریت شهری، ۳۵(۱۰): ۴۳-۵۷.
- 30) Addas, A., Alserayhi, G. 2020. Quantitative Evaluation of Public Open Space per Inhabitant in the Kingdom of Saudi Arabia: A Case Study of the City of Jeddah, SAGE Open, 10 (2):1- 18.
- 31) Agiurre, A. 2007. Urban Space. <https://onlinelibrary.wiley.com>.
- 32) Beqaj, B. 2016. Public Space, public interest and Challenges of Urban Transformation. IFAC-PapersOnLine, 49(I 29): 320-324.
- 33) Bodnar, J. 2015. Reclaiming public space. Urban Studies, 52 (12):2090-2104.
- 34) Bishop, K., Marshall, N. 2017. Social Interactions and the Quality of Urban Public Space. Encyclopedia of Sustainable Technologies, Elsevier, P 63-70.
- 35) Duivenvoorden, E., Hartmann, T., Brinkhuijsen, M., Hesselmanns, T. 2021. Managing public space – A blind spot of urban planning and design. Cities, 109: 1-3.
- 36) Grobelsek, L. J. 2015. Public Spaces and Private Spaces Open to the Public: Spatial Planning and Development Using Urban Design Guidelines. Open Urban Studies and Demography Journal, 1(4): 23- 34.

- 37) Jalaladdini, S., Oktay, D. 2012. Urban Public Spaces and Vitality: A Socio-Spatial Analysis in the Streets of Cypriot Towns. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*,35: 664 – 674.
- 38) Melik, R. 2008. Changing public space: The recent redevelopment of Dutch city squares. *Nederlandse geografische studies. Series373. Koninklijk Nederlands. 232p.*
- 39) Madanipour, A. 2010. *Whose Public Space?, International Case Studies in Urban Design and Development*, Routledge. 288p.
- 40) Moeinaddini, M., Asadi-Shekarib, Z., Aghaabbasi, M., Saadi, I., ZalyShah, M., Coolsa, M. 2020. Applying non-parametric models to explore urban life satisfaction in European cities. *Cities*,105:1-30.
- 41) Pamer, V. 2019. Urban planning in the most liveable city: Vienna. *Urban Research & Practice*, 12(3): 285-295.
- 42) PPS. 2014. *Project for Public Spaces. What Makes a Successful Place?*. www.pps.org.
- 43) Radisyia Pratiwia, A., Zhao, S., Mi, X. 2015. Quantifying the relationship between visitor satisfaction and perceived accessibility to pedestrian spaces on festival days. *Frontiers of Architectural Research*, 4 (4):285-295.
- 44) UN-Habitat. 2015. *Global Public Space Toolkit: From Global Principles to Local Policies and Practice, Quality of Urban Life through Public Space*.150. <https://unhabitat.org>.
- 45) Wided Biaraa, R., Alkama, j., Nabou, M. 2013. The Quest for a Quality Environment. in the Urban Outside Space in Bechar, *Energy Procedia*, 36: 34-41.
- 46) Wai Maa, K., MingMak, C., Hai Ming, W. 2020. Effects of environmental sound quality on soundscape preference in a public urban space. *Applied Acoustics*, 171:1-10.
- 47) Yadegari, Z. 2020. The effect of introversion and Extroverts of individuals in the socialization of public space. *Technium Social Sciences Journal*, 3: 82-93.
- 48) Zhu, W., Wang, J., Qin, B. 2021. Quantity or quality? Exploring the association between public open space and mental health in urban China. *Landscape and Urban Planning*, 213. <https://www.sciencedirect.com>.

